

Contact-Commissie van de illegaliteit op dit punt in de herfst van '44 tot een diepgaande en onoplosbare verdeeldheid welke wij in deel 10 b zullen beschrijven: verdeeldheid tussen de leiders van grote illegale organisaties. In het bevrijde Zuiden lag dat anders. Daar leefde niet bij alle maar toch wel bij talrijke oud-illegale werkers, met name bij vele leidende figuren, de behoefte om, nu de bevrijding daar was, de stem van de oud-illegaliteit duidelijk te laten horen. Illegale werkers (wij zullen in het vervolg van dit deel de term 'oud' maar laten vervallen, tenzij er speciale aanleiding is deze te gebruiken) kregen daar ook gemakkelijker de gelegenheid toe dan anderen en het Militair Gezag had de sterke neiging naar hen te luisteren. Bij de Nederlanders in de vrije wereld was in de loop der jaren grote bewondering gegroeid voor wat de illegaliteit in bezet gebied had gepresteerd – stond een illegale werker tegenover een officier van het Militair Gezag, dan had de eerste zijn leven geriskeerd en de tweede een over het algemeen comfortabel bestaan gehad in Engeland; dat gaf die illegale werker een zekere morele voor-sprong. Bovendien: die illegale werker sprak niet voor zichzelf alleen maar voor de gehele groep van de 'helden' waarvan koningin Wilhelmina menigmaal had gerept. Ontvingen de militaire commissarissen tegen-gestelde adviezen van verschillende kanten, dan kenden zij veelal aan de adviezen van illegale werkers extra gewicht toe; dezen kregen ook gemakkelijker hulp dan anderen: papier om dag- en weekbladen te doen verschijnen en reisvergunningen die interlokaal contact mogelijk maak-ten.

Aanvankelijk was van dat interlokaal contact geen sprake en voorzover de illegaliteit zich ging organiseren, d.w.z. de krachten ging bundelen, geschiedde dat dus in elke stad of streek apart: in Zuid-Limburg, in Nijmegen en omgeving, in Noord-Brabant en in Oost Zeeuws-Vlaan-deren (niet in de andere bevrijde delen van Zeeland). In Nijmegen werd een breed samengestelde Raad van Ondergrondse Actie gevormd waarin voormannen van talrijke illegale organisaties samenkwamen, velen oor-spronkelijk afkomstig uit de milieus van de Nederlandse Unie. Deze raad wenste dan ook, aldus zijn voorzitter, ir. J. J. A. Janssen, 'een grondige vernieuwing van de maatschappij op nationale grondslag in democrati-sche zin'¹ – hij kreeg (H. Termeer heeft het aangetoond in zijn in '79 verschenen verhelderende studie *Nijmegen frontstad*) een duidelijke in-vloed op het beleid van militair commissaris Blaauw.

¹ Aangehaald in H. Termeer: *Nijmegen frontstad. September 1944–mei 1945. Politiek en vakbeweging* (1979), p. 55.